
ÓKOR

A marathóni csata

A görög nemzet 2010-ben ünnepelte a marathóni csata 2500. évfordulóját. Az ünnepségsorozattal párhuzamosan nagyszámú, a csatával és annak körülményeivel foglalkozó tudományos mű látott napvilágot. (Például *Richard A. Billows, Marathon. How one battle changed Western civilization*. New York, 2010.; *Kostas Buraselis and Katerina Meidani* (edd.). *Marathon: the battle and the ancient deme*. Kardamitsa, 2010.; *Kostas Buraselis, Michael Jung, Marathon und Plataiai. Zwei Perserschlachten als "lieux de mémoire" im antiken Griechenland*. Göttingen, 2009.; *Patrice Brun, La bataille de Marathon*. Párizs, 2009.) A könyvtermésből kiemelkedik ismertetésünk tárgya, *Peter Krentz* munkája: *The battle of Marathon*. A Davidson College ókortörténeti professzora nem ismeretlen az ókortörténetírással foglalkozók számára, számos ókori történelemmel foglalkozó munka fűződik nevéhez. (*The thirty at Athens*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1982.; *Polis and polemos: essays on politics, war, & history in Ancient Greece* edited by Charles D. Hamilton and Peter Krentz. Claremont, Calif. 1997.)

Az író kilenc fejezetben mutatja be a híres csatát. Célja a Marathónnál történtek rekonstruálása az ókori források, a modern utazók leírásai és a régészeti leletek segítségével. Az eseményeket Kr. e. 510-től kezdi, s kronologikusan halad előre egészen a csata utáni temetés leírásáig.

A bevezetésben a csata nyugati kultúrára tett hatását, illetve az ütközet fontosságát mutatja be a szerző. Ez volt az első eset, amikor a görög csapatok a perzsa haderőt szárazföldön, nyílt ütközetben visszavonulásra kényszerítették, ráadásul a partraszálló erőket szállító flottából sikerült hét hajót el is foglalniuk. A perzsa hadsereg előerőben 6400 főt veszített, míg a görögök csupán 192 embert.

Az első fejezet egy rövid politikátörténeti áttekintéssel kezdődik, majd Hérodotosz történeti munkája alapján részletes leírást kapunk a perzsa hadseregről. A seregszemle során a szerző kitér a perzsa íjak és nyílvevők fizikájára, illetve a lovasság harcban alkalmazott taktikájára.

A második fejezet az athéniak követségeküldéséről szól a szardeiszi perzsa helytartóhoz, hogy támogatásukról biztosítsák a Nagy Királyt. Krentz szerint ez volt Attika egyetlen esélye, hogy kivédje a spártai támadást Kr. e. 506-ban. Ezt követően a – perzsa seregleíráshoz hasonlóan – a görög sereggel foglalkozik a szerző. A tárgyi emlékek segítségével megkísérli rekonstruálni a korabeli hoplita katona felszerelésének súlyát. Megállapítja, hogy – a korábbi elméletekkel szemben – Kr. e. 490 körül a felszerelés súlya nem haladta meg a harcos testsúlyának 1/5-ét. A részletes leírást követően röviden visszatér a politikai helyzet bemutatására. Itt érkezik el az író a perzsa birodalom és az athéniak szembefordulásához, aminek az oka az, hogy utóbbiak nem akarják visszafogadni a korábbi türannoszt, Hippiaszt.

A harmadik fejezetben rövid áttekintést kapunk az ión felkelésről, majd a görög hadiflottáról. Bemutatja a hajótípusokat, azok előállításának költségét és emberszükségletét. A fejezet végén két türannosz, Hisztiaiosz és Miltiádész történetét és az ión felkelésben betöltött szerepét mutatja be a szerző.

A következő egység a Kr. e. 493. év nyarának végén történt eseményekkel kezdődik, mikor Dareiosz követeket küldött a görög városállamokhoz, hogy azok biztosítsák őt támogatásukról. Az athéniak és a spártaiak megölték a hozzájuk érkezett követeket, nyíltan szembefordulva a perzsákkal. A fejezet a marathóni csata előkészítésével foglalkozik, bemutatja az eseményeket, kitér a perzsa sereg két vezérére, Datiszra és Artaphrenészre is. Foglalkozik a támadó sereg létszámával és a hadiutánpótlást biztosító egységekkel, majd a perzsa flotta útvonalát vázolja fel Rhodoszról a marathóni öböl felé.

Az ötödik fejezet az athéni hadvezérek dilemmájával kezdődik. A perzsa sereg nagy túlerőben van és az athéniak segítségkérésére csupán két állam, Spárta és Plataiai válaszolt. Spárta a kor legjobb seregét tudta (volna) küldeni, de messze voltak, míg Plataiai közelebb volt, azonban csak kisebb létszámú sereget küldhetett. A támadás elkerülésének opciója Hippiasz türannoszként való elfogadása volt, de ez a szabadság elvesztését jelentette, s mint láttuk korábban, az athéniak számára nem volt lehetséges.

A további részben a görög előkészületeket mutatja be a szerző, hasonlóan, mint a perzsáknál tette korábban. Kitér az utánpótlás, illetve a hadiellátás problémájára. Megállapítja, hogy egy korabeli harcosnak 3000 kalória bevitelére volt szüksége egy nap, s megvizsgálja, hogy ez a mennyiség milyen táplálékforrásokból tevődött össze. Ezután olvashatunk Pheidippidész történetéről, akit Athénból Spártába küldtek. Peter Krentz szerint a követ ezt az utat 34 és 35,5 óra alatt teljesíthette.

A következő – és talán a legérdekesebb – része a könyvnek a földrajzzal, topográfiával foglalkozik. Bemutatja a természeti viszonyokat odáig

terjedően, hogy részletesen felsorolja a környező hegyeket, magassági adatokkal együtt. Foglalkozik a vízrajzzal, számításba veszi a hordaléklerakódást, és korábbi talajtani vizsgálatok eredményeit. A fő kérdés, hogy miként változott a terület és a tengerszint az elmúlt 2500 évben. Ezt követően kísérletet tesz a csata rekonstrukciójához szükséges fontosabb helyszínek topográfiai elhelyezésére. Néhányat kiemelve közülük: a Hérakleion, Marathón démosza, Miltiadész szobra stb. Az eredményt egy térképen ábrázolja, majd ad egy általános leírást arról, hogyan nézhetett ki a terület Kr. e. 490-ben.

A hetedik fejezetben érkezik el a csataleíráshoz. Kezdesnek Miltiadész beszédét elemzi az író Hérodotosz elbeszélése alapján, majd a perzsa lovasság problémájával foglalkozik. Részt vettek-e az ütközetben, vagy a lovasság nagyobb része már útban volt a tengeren Athén felé? A választ a hérodotoszi munkában, Cornelius Nepos Miltiadész biográfiájában, illetve a Suda enciklopédiában keresi. Konklúzióként elmondja, hogy minden valószínűség szerint a lovasság is részt vett a csatában. A csata rekonstrukciója mellett nagy hangsúlyt kap a görög sereg 8 stadion¹ hosszú „futása”, a támadás során. Az ötlet Miltiadésztól származik. Úgy gondolta, hogy ha a görögök el tudják érni a perzsa hadtestet, még mielőtt a lovasság harci alakzatba fejlődik, akkor megnyerhetik a csatát. Bemutatja a korábbi elméleteket, figyelembe véve a harcos felszerelésének súlyát, a futási sebességet. (Ebben a fejezetben válik érthetővé, hogy miért volt olyan fontos a felszerelés súlyának pontos megállapítása.) Arra a következtetésre jut, hogy a 8 stadionnyi távot a görög harcosok 4,5 mérföld/óra sebességgel tehették meg. Ezt követően érkezik el a szerző a csata rekonstrukciójához. Látványos térképekkel illusztrálva írja le a görög támadást. Kitér a csata időtartamának vizsgálatára is, melynek végén megállapítja, hogy a csata (ez alatt a teljes eseménysort érti, az összecsapástól a táborba való visszatérésig) minimum 6 órán át zajlott.

A következő fejezet a csata utáni eseményeket elemzi. Ebben a részben tárgyalja a „híres futást”, melynek legendája először Plutarkhosznál került elő, azonban minden bizonnyal csupán kitalált történet. Ezt követően a perzsa sereg Szuszába való visszatérését írja le. Bemutatja az elesett athéniak temetési szertartását, ami azért említésre méltó, mert úgy búcsúztatták el az elesett harcosokat, ahogyan az csak a korabeli arisztokrácia körében volt szokás.² A sírhalom tetején elhelyeztek egy sírkövet, melyen mind a 192 halott neve szerepelt.

1. 1 stadion = 600 láb = ~182 m.

2. Hamvasztás, áldozat bemutatása, megjelölt nyughely.

Az utolsó fejezet egy rövid rész, címe: What If? azaz, Mi lett volna, ha? Ez egy rövid lezáró része a könyvnek, melyben olyan kérdéseket tesz fel a szerző, ami talán sokakat foglalkoztat, de választ már nem fogunk rá kapni.

A mű rendkívül olvasmányos, képekkel gazdagon illusztrált (vázafestmények, térképek stb.). Az oldalakat nem terheli lábjegyzet, a könyv végén minden fejezethez külön végjegyzet található. Peter Krentz forrásfeldolgozása széleskörű, azokat megfelelő kritikával kezeli, s egy háromoldalas függelékben külön is kitér rájuk. Egy másik függelékben foglalkozik a csata datálásával, annak problémájával. A mű nagy előnye, hogy tisztázni próbál néhány olyan dolgot, mely eddig is vita tárgyát képezte – például a harcosok felszerelésének súlya, a görög „megelőző támadás” – s állításait minden esetben forrással, illetve adatokkal támasztja alá. Az adatok értelmezését az teszi kissé nehézkessé, hogy angolszász mértékegységeket alkalmaz. A felhasznált irodalmat minden egyes fejezetnél külön-külön bibliográfiai esszé ismerteti.

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy a mű átfogó képet ad a Marathónnál történekről – még akkor is, ha maga a csata leírása csak kis hangsúlyt kap – a politikai háttérrel, a csatát megelőző eseményekről s annak utóéletéről.

Peter Krentz, *The Battle of Marathon (A marathóni csata)*. Yale Library of Military History. New Haven/London: Yale University Press, 2010. Pp. xx, 230. ISBN 9780300120851

Lehrer Nándor